במדבר ג

א. אודות סמיכות „דגל מחנה ראובן" (שחנו „תימנה"[1]) לבני קהת (שחנו „על ירך המשכן תימנה"[2]) אמרו חז"ל, והובא בפרש"י עה"ת, „אוי לרשע ואוי לשכנו".

בפירושו של מאמר זה („אוי לרשע כו'") בנוגע לענייננו מצינו כמה אופנים ומהם:

בתנחומא[3] איתא: „ומן הדרום בני קהת וסמוכין להם ראובן ושמעון וגד מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו אלו שלשת השבטים שהיו שכנים לקרח ו־עדתו בדרום אבדו עמו במחלקותו ש־נאמר[4] ותפתח הארץ את פי' ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל אשר להם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש".

בבמדבר רבה[5]: „ג' של דרום, שהיו לבעלי מחלוקת סמוכין, אבדו עמהם ועליהם נאמר אוי לרשע אוי לשכנו ומי היו בעלי מחלוקת קרח בן יצהר בן קהת ולפי שהיו סמוכים להם ראובן ושמעון וגד היו כולם בעלי מחלוקת שכן הוא אומר[6] ויקח קרח בן יצהר וגו' וכן בני גד ובני שמעון אף הם היו בעלי מריבה".

ובפרש"י עה"ת (עה"פ[2] „משפחות בני קהת יחנו גו' תימנה") כתב: „וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה, אוי ל־רשע ואוי לשכנו, לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתיים וחמשים איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם"[7].

ומהחילוקים שביניהם: בתנחומא נאמר רק שנענשו יחד — „אבדו עמו במחלקותו"[8] (וע"ז מביא הראי' מהפסוק „ותפתח הארץ את פי' ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל אשר להם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש", שמדבר רק בהעונש); בפרש"י מוסיף „(לקו מהם כו') שנמשכו עמהם במחלוקתם"[9], היינו שה־„רשע" משך את „שכנו" גם למעשה העבירה (ולכן השמיט הראי' שבתנחומא מן הכתוב „ותפתח הארץ את פי' גו'"); ו־בבמדבר רבה מוסיף עוד יותר[10], ש„היו כולם בעלי מחלוקת . . אף הם היו בעלי מריבה"[11].

---

1) פרשתנו ב, י.

2) שם ג, כט.

3) פרשתנו יב (ותנחומא באבער יג). ועד"ז בילקוט כאן רמז תרפו.

4) קרח טז, לב.

5) פרשתנו — פ"ג, יב.

6) קרח טז, א.

7) הכרחו של רש"י לפרש זה בפסוק זה (ג, כט) — אף שאין דרכו להעתיק דרשות רז"ל — י"ל, ש־הוא מפני הלשון „משפחות בני קהת", ולא „משפחות קהת" כמו שנאמר „משפחות הגרשוני" (ג, כג), ו־„משפחות מררי . . יחנו" (ג, לג), דמשמע שישנו ענין (בלתי רצוי) בהם שבגללו אינו רוצה לייחסם לקהת עצמו (וע"ד פרש"י ויחי מט, ו) — ראה באר בשדה על פרש"י כאן. וראה בעוד מפרשי רש"י (גו"א. באר מים חיים (לאחי מהר"ל). מלאכת ה־קודש. ועוד) פירושים אחרים בהכרחו של רש"י, ולכאורה אינם ע"ד הפשט. ואכ"מ.

8) וראה הערה 11.

9) ובפרש"י ר"פ קרח ד"ה דתן ואבירם מסיים „נשתתפו עם קרח במחלוקתו". ולהעיר דשם מתחיל פירושו עה"פ „פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא".

10) ואינו מביא הפסוק שבתנחומא שבו נאמר העונש.

11) תוכן הפירוש נמצא גם בבמדב"ר קרח

ב. גם יש להבין כמה דיוקים ושינויים בלשון רש"י:

א) "וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה", ולא פירט שבדגל זה כלולים גם השבטים שמעון וגד, כבתנחומא ובמדבר רבה.

[ולכאורה, מה שדייק רש"י בלשונו "דגל ראובן" – ולא "דגל מחנה ראובן" (כלשון הכתוב[1], וכלשונו בפירושו שלאח"ז המובא בסמוך – "דגל מחנה יהודה") – כי כוונתו רק לשבט ראובן לחוד, ולא לשבטים שהיו "חונים עליו"].

והתמי' גדולה יותר: בהמשך הענין, עה"פ[12] "משה ואהרן ובניו", פרש"י "ו־סמוכין להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולון טוב לצדיק טוב לשכנו לפי שהיו שכניו של משה שהי' עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה" (ומקורו בתנחומא ובמדבר רבה שם)[13] – הרי שכאן גבי "טוב לצדיק" הביא רש"י גם את יששכר וזבולון, ומה טעם שינה רש"י גבי "אוי לרשע כו'" וכתב רק "דגל ראובן" ותו לא? ולכאורה י"ל ש־זהו לפי שלא מצינו (בפשוטו של מקרא) שגד ושמעון נמשכו עמו במחלוקת, וצריך להבין הטעם דחילוק זה. וכן – מהי סברת החילוק בין המדרשים ורש"י דרק שבט ראובן נמשך במחלוקת, או שהשכינות דקרח פעלה גם על שבט שמעון ושבט גד?

ב) בתנחומא ובמדב"ר לא פירשו מי הם משבט ראובן שנאבדו עם קרח ו־עדתו, ואילו רש"י מפרט "דתן ואבירם ומאתיים וחמשים איש" (שרובם) הם מ־שבט ראובן[14].

ג. ויש לבאר זה בהקדם, שבענין פעולת השכינות – השפעת אדם על שכינו – מצינו כמה אופנים:

א) פעולת השכן היא בענין חיצוני לגמרי, כגון שהשכר של צדיק נמשך גם לשכינו, וכן להיפך, שהעונש שעל ה־רשע נמשך גם על שכינו[15]. וכפשטות לשון הגמרא (בסוף מס' סוכה[16]) דקנסו לכל המשמר כולו בגלל "מרים בת בלגה שהמירה דתה" [אע"פ שלכאורה וכי בגללה "קנסינן לכולה משמרה", אלא] משום "אוי לרשע אוי לשכינו"[17].

ב) פעולת השכן היא פעולה פנימית, כלומר, שהוא משנה את אופן הנהגתו של שכנו[18], ועד שמשנה גם את מהותו[19].

ג) שכינות אינה הסיבה לזה ש"(טוב לצדיק) טוב לשכנו" (או להיפך – "אוי לרשע) אוי לשכנו"), אלא הוא סימן על מהותו של השכן (שזה שהם שכנים מורה ששניהם שייכים זל"ז במהותם וגדרם וכיו"ב), ופעולת השכינות היא שמגלה ומוציאה תכונה זו (של השכן) מן ההעלם והכח אל הגילוי והפועל.

ד. ויש לומר המקור לשלשה אופנים

(פי"ח, ה). תנחומא שם ד (ות"ב שם ח). יל"ש שם רמז תשנ – ובכולם מסיים רק "לקו (עמו) ואבדו מן העולם". אבל לכאורה נראה, שמקור הדרשה ב־מקומות אלה הוא ממקום א' ונעתק ממנו להשאר.

12) שם, לח.

13) ועד"ז הוא במדרשים בפ' קרח (הנ"ל הערה 11).

14) פרש"י ר"פ קרח ד"ה ודתן ואבירם.

15) ראה רש"י לך יג, ה. שם, יד. שם יד, יב. בשלח טז, כח (מב"ק צב, א. וראה פרש"י שם ד"ה בהדי). אבל ראה רש"י וירא יט, יז. שם, יט.

16) נו, ב.

17) ראה זח"ג קכב, ב. וראה ברכות נח, ריש ע"א ועירובין יח, סע"ב ובפרש"י. ועוד.

18) ראה זח"א פד, סע"א ואילך.

19) וראה בארוכה ע"ד ב' האופנים – לקו"ש חי"ט ע' 62 ואילך.

אלה, במקור הענין ד„אוי לרשע אוי ל־שכינו״ בהלכה — בדיני נגעי בתים, וז״ל התו״כ[20]: „וחלצו מלמד ששניהם חולצים, מיכן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו, שניהם חולצים שניהם קוצעין שניהם מביאים את האבנים״ (ועד״ז הוא במשנה נגעים[21]).

ובגדרו של דין זה ישנם ג׳ פירושים:

א) „אם כותל מפסיק בין שני בתים ונראה נגע בכותל לצד בית זה בעל ה־בית אחר צריך להטפל עמו דכתיב ו־חלצו את האבנים לשון רבים כו׳״[22]. שלפי פירוש זה, לא חל חיוב זה על החפצא (הכותל) של השכן, אלא זהו דין בטיפול הגברא, דשכנו של הרשע „צריך להטפל עמו״ בחליצת האבנים ובקצוע והבאת האבנים של הרשע.

ב) הא ד„שניהם חולצים״ היינו שה־חיוב דחליצת האבן חל גם על חלק ה־אבן של השכן (שלא נראה בו הנגע).

ובזה גופא — שני פירושים:

(א) שיטת רש״י (בסוף מס׳ סוכה[16]) — שהדין (שבתו״כ) ד„שניהן חולצין״ (מפני „אוי לרשע ואוי לשכינו״) הוא (רק) „באבן שבמקצוע״, וכמו שפרש״י במ״א[23] בפירוש דברי המשנה (דמס׳ נגעים[24]) „אבן שבזוית כשהוא[25] חולץ חולץ את כולו״, „אבן המנוגעת שבזוית שנראה בבית זה ובבית זה שכן דרך הזויות לתת שם אבנים גדולות המחזיקים את כל עובי הכותל ונראה משני צדדים״[26] — שאבן זו יש עלי׳ חיוב לחלוץ את כולה (גם הצד שלא נראה בו הנגע)[27].

(ב) יש מפרשים[28], שהדין ד„חולץ את כולו״ הוא לא רק באבן שבזוית הבית (שנראית משני הצדדים), אלא בכל חלקי הכותל (שכנגד הנגע בצד השני) המפסיק בין שני הבתים, וזוהי כוונת המשנה ד„כותל[29] מפסיק בין שני בתים ונראה נגע בכותל לצד בית זה״ — „שניהם חול־ציז״ (משום „אוי לרשע אוי לשכינו״)[30], שגם חבירו חייב לחלוץ האבנים שבחלק שלו (נגד הנגע)[31].

ויש לומר, שג׳ דינים (ושיטות) אלו הם בהתאם לג׳ האופנים הנ״ל בפעולת השכנות („אוי לרשע אוי לשכינו״):

לאופן הא׳ פעולת השכן היא פעולה חיצונית בלבד, ולכן אינו פועל על הכותל (ביתו) של השכן, אלא רק מחייב את השכן שיטפל עמו בחליצת האבנים.

לאופן הב׳, „אוי לרשע אוי לשכינו״ הוא השפעה חזקה (פנימית) יותר, ולכן צריך לחלוץ את כל האבן שבזוית הבית,

---

20) מצורע יד, מ.

21) פ״ב מ״ו.

22) רע״ב למשנה שם. ועד״ז הוא בר״ש שם. ק״א לתו״כ שם.

23) חולין קכח, ב.

24) פ״ג, ב. וכ״ה בתו״כ מצורע יד, מה.

25) כן הובא בחולין שם. ובמשנה בשינוי לשון קצת.

26) ראה גם ערוך לנר סוכה שם.

27) ולפ״ז צ״ל שהחידוש במשנה זו דפ״ג הוא בעיקר במ״ש „ובזמן שהוא נותץ כו׳ ומניח את של חבירו נמצא חומר כו׳״. ראה חסדי דוד לתוספתא נגעים פ״ו, ח (י). וראה משנה אחרונה שבהערה הבאה.

28) משנה אחרונה לנגעים פי״ב ופי״ג שם, ע״פ הרע״ב והר״ש למשנה נגעים פי״ג שם.

29) ל׳ הרע״ב בפי״ב שם.

30) וראה אבות דר״נ רפ״ט. ע״ש (וראה שם כמה נוסחאות. ואכ״מ).

31) ולכאורה כן משמע מפשטות לשון הרמב״ם בפיהמ״ש נגעים פי״ב שם ומדבריו בהל׳ טומאת צרעת (פט״ו ה״ד). וכן יש לפרש בפי׳ רבינו הלל לתו״כ מצורע שם, מ. וראה ביאורי הגר״א למשנה נגעים פי״ג שם. ואכ״מ.

גם החלק שלצד השכן, דהיינו שזהו כ־אילו גם אבן של השכן היא מנוגעת.

אבל לאופן הג', צריך שכינו של ה־„רשע" לחלוץ האבנים שבחלק שלו, מפני שהשכינות לרשע מורה על שיי־כותו להרשע, לא מצד השפעת הרשע עליו, אלא זהו סימן שבעצם שייכים זל"ז. ולכן בכותל זה שבו נראה הנגע בצד אחר אצל חבירו, ה"ז מורה שגם חלק הכותל שכנגדו השייך לחבירו שייך להנגע (אף שלא נראה בו, ואינו אבן אחת עמו).

ה. ולפי זה יש לבאר גם טעם החי־לוק בין שלשת הדרשות הנ"ל בפרשתנו — התנחומא, במדבר רבה ופרש"י — בפירוש הענין ד„אוי לרשע ואוי לשכי־נו" בענין הסמיכות דדגל מחנה ראובן לבני קהת:

התנחומא ס"ל כאופן הא', שפעולת השכינות (כאן) היא בעיקר לענין העונש, שהעונש שבא על הרשע נמשך גם על שכינו (ואפילו כשפועל ששכינו ישת־תף[32] במעשיו הרעים, ה"ז רק מה ששכי־נו נגרר אחריו, אבל לא שנעשה ע"ז שינוי במהותו של השכן), ולכן מביא רק ש„אבדו עמו במחלקותו";

לפרש"י פעולת השכינות אינה רק בנוגע לעונש אלא היא גם פעולה ושינוי בגוף השכן, וזהו שמוסיף רש"י (שלא רק „לקו מהם", אלא) „שנמשכו עמהם ב־מחלוקתם"[33].

[ויש לומר, שאין כוונת רש"י במ"ש „לכך לקו מהם דתן ואבירם כו' עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם"[34] שהם שני ענינים — (א) שנענשו עמהם (לקו), (ב) ונמשכו עמהם במחלוקת [שלפ"ז הול"ל בסדר הפוך, „שנמשכו עמהם במחלוקתם . . ולכך לקו"[35]] — אלא היינו הך, ש„לקו" בכך „שנמשכו עמהם במחלוקתם"].

ועפ"ז מבואר עוד שינוי לשון בפ־רש"י מלשון התנחומא, שבתנחומא הל־שון „אבדו עמו במחלקותו", ורש"י משנה וכותב „שנמשכו עמהם במחלוקתם" (לשון רבים) — דיש לומר[36], שבתנחומא ההדגשה שהשכנים רק נגררו אחרי קרח, ולכן מדגיש שזוהי רק „מחלקותו" (של קרח), שמעשה הרע מתייחס רק להרשע ולא לשכינו; משא"כ לפרש"י שמצד השכינות לקרח „נמשכו עמהם במחלוקתם", שמרמז שהשכנים נמשכו במחלוקת, עד שנעשית גם מחלוקת השכן, מחלוקת של רבים;

אבל שיטת הבמדב"ר היא כאופן הג' הנ"ל, ששכינות ה"ז סימן על מהותם של

---

32) להעיר שבתנחומא קרח בענין דגל ראובן כותב בתחלת הענין „ונשתתפו עמהם", ומ"מ בסיום הענין איתא (רק) „לקו עמו ואבדו מן העולם".

33) בלקו"ש שבהערה 19 נתבאר (באו"א) ב־פלוגתת רמב"ם ורש"י, דלרש"י (סוכה שם) השייכות דשכינות היא רק חיצונית ואינה במהות השכן (משא"כ להרמב"ם, ע"ש בארוכה). אבל להעיר דפרש"י עה"ת הוא (כולל) יינה של תורה, כמאמר אדה"ז (היום יום כט שבט), ולכן י"ל דברש"י עה"ת מודגשת יותר השייכות הפנימית דשכינות.

34) ולא כבמדרשים דפ' קרח (הנ"ל הערה 11) „לקו (עמו) ואבדו מן העולם".

35) או הול"ל „לפי שנמשכו כו" וכיו"ב.

36) אף של' רבים שבפרש"י קאי בפשטות על עדת קרח, „שנמשכו עמהם במחלוקתם", י"ל, שב־שינוי לשון רש"י מלשון התנחומא („במחלקותו", אף שגם שם נזכר לפנ"ז קרח ועדתו") מרומז גם ענין הנ"ל שבפנים.

*) אבל י"ל כי להתנחומא העיקר בהמחלוקת הי' קרח, ולרש"י — קרח ועדתו.

השכנים, שבמהותם שייכים זל"ז. וזהו שמדייק בבמדב"ר „היו כולם בעלי מחלוקת כו' אף הם היו בעלי מריבה" (ולא „שנמשכו עמהם במחלוקתם", כב־פרש"י), והיינו שזוהי תכונתם בעצם, והשכינות רק גלתה והוציאה תכונה זו מן ההעלם אל הפועל. ועד"ז לפנ"ז בצד הטוב אומר שם שה„שבטים (דדגל מחנה יהודה) שהיו סמוכים למשה ולאהרן . . היו כולם גדולים בתורה" (ולא (רק) „שנעשו גדולים בתורה", כבתנחומא ובפרש"י) — שהשכינות גילתה[37] שבעצם „היו כולם (ראויים להיות) גדולים בתורה".

ויש לומר שזהו מה שמדייק בבמדב"ר שם (בצד הטוב) „אשרי צדיק ואשרי שכנו", לא „לצדיק . . לשכנו" כבתנחומא (ופרש"י), כי לתנחומא (ופרש"י) האושר (והטוב) שבא לשכנו הוא בא ע"י (מצד) הצדיק והשפעתו, משא"כ בבמדב"ר ה„אשרי" הוא על שניהם בשווה, וי"ל שזהו מה שמדייק „ועליהם נאמר[38] אשרי צדיק ואשרי שכנו".

[ויש להוסיף, שביאור זה בשיטת הבמדב"ר, ששכינות היא סימן על השייכות והקשר שביניהם בעצם, מתאים עם כללות תוכן דרשת הבמדב"ר כאן, שמתחיל בהסגולה של המקומות (ד' הרוחות מזרח מערב צפון ודרום[39]) ששם חנו הדגלים[40], וכלשונו „מזרח משם האור יוצא לעולם ושם היו חונים דגל יהודה שהיו בעלי מלוכה בעלי תורה בעלי מצות לכך היו חונים שם משה ואהרן ובניו שהיו בעלי תורה בעלי מצות מכפרים על ישראל בתפלתם ובקרבנם", וע"ז ממשיך „ועליהם נאמר אשר צדיק ואשרי שכנו אלו שבטים שהיו סמוכים למשה ולאהרן כו' היו כולם גדולים בתורה כו'", והיינו שמצד מעלתם בעצם של דגל יהודה ושייכותם ל„מזרח", חנו דגל יהודה ברוח מסוגל דמזרח, ו„לכך (גם) היו חונים שם משה ואהרן ובניו"].

ו. ע"פ הסברה זו בשיטת רש"י מובן הטעם שרש"י כותב רק „דגל ראובן" ולא הביא גם שמעון וגד:

כיון שלשיטת רש"י „אוי לרשע ואוי לשכינו" הוא מצד השפעת הרשע על הנהגת השכן ומהותו, מובן, שאינו דבר השווה בכל, ובמילא (בנדו"ד) אין לך בו אלא חידושו, שבט ראובן שמפורש בו שנמשך במחלוקת. דכיון שהם היו עיקר הדגל, במילא מובן שהם היו „סמוכים" ושייכים ביותר ל(בני קהת —) קרח: משא"כ על שמעון וגד שאינו מפורש בקרא, אין הכרח לומר[41] שגם בהם פעלה והשפיעה השכינות שיהיו נמשכים עמהם[42]; ובראובן גופא מדייק רש"י

---

37) ולכן אינו בסתירה למה שמסיים גם שם „על שהיו שכנים לתורה נעשו כולן בני תורה", כי השכינות גילתה ענינם ותכונתם שלהם.

38) שקאי לא רק על משה אהרן ובניו.

39) ולשיטתי' אזיל (במדב"ר פ"ב, יוד) בביאור הדגלים ובמקום חנייתם לרוחות. ע"ש באורך.

40) אלא שבכללות המדרש כאן (וכן במדב"ר שם פ"ב) מדובר במעלת שבט ראובן ומקום חנייתו.

41) ובפרט שלא מצינו בפירוש בקרא שהיו שייכים למחלוקת, כנ"ל בפנים. וראה מפרשי הבמדב"ר שם מה שפירשו בזה שבני שמעון וגד היו בעלי מריבה.

42) ועד"ז י"ל גם בצד הטוב, דאף שמרובה מדה טובה כו' והשכינות פועלת גם באלו החונים עליו' (ראה לקמן סעיף ז), מ"מ יש מעלה ביהודה

*) ואולי י"ל שהוא לפי שגם בהצדיק מדובר בג' — משה אהרן ובניו, כבהד"ה דפרש"י (אלא

„לקו מהם דתן ואבירם ומאתיים וחמשים איש", היינו שלא השפיע קרח על כל השבט אלא על מספר מועט בשבט ראובן גופא.

ומטעם זה מפרט רש"י „דתן ואבירם ומאתיים וחמשים איש" ולא כתב סתם „לכך לקו מהם עם קרח ועדתו" — שיש לומר, שבזה שצירף „דתן ואבירם" לה„מאתיים וחמשים איש" בחדא מחתא, כוונתו להדגיש תוכן וענינה של שכינות לרשע, שפועלת ומשפיעה על מהותם של האנשים השכנים אליו, דכשם ש־פשוט ש„דתן ואבירם" לא רק נגררו אחרי מחלוקתו של קרח, אלא הם היו בעלי מחלוקת בטבע[43], כך נפעל בה־מאתיים וחמשים איש ע"י השכינות ל־רשע, שנעשו בעלי מחלוקת[44].

ז. אלא שלכאורה משנת"ל, שלפי התנחומא ענין השכינות הוא רק פעולה חיצונית לענין עונש לחוד, צ"ע — שהרי מפורש בתנחומא שם לענין סמיכות דגל מחנה יהודה למקום חניית משה ואהרן: „מכאן אמרו אשרי לצדיק ואשרי לשכי־נו אלו שלשת השבטים שהיו סמוכים למשה ואהרן נעשו גדולים בתורה, יהודה שנאמר[45] לא יסור . . בישששכר כתיב[46] ומבני יששכר יודעי בינה . . ומ־זבולון מושכים בשבט סופר[47] על שהיו שכיניו כולם נעשו בני תורה", הרי שה־שכינות פעלה בהם גופא, ש„נעשו גדו־לים בתורה . . בני תורה"?

ויש לומר, שלדעת התנחומא יש חי־לוק בין שכן טוב לשכן רע, דשכינות לרע פעולתה רק חיצונית (בנוגע לעונש, או לכל היותר שהשכן יגרר אחריו), משא"כ בשכן טוב — ש„מדה טובה מרובה כו"[48] — פועלת השכינות גם על מהותו של השכן, שנשתנה לטובה, ולכן כותב התנחומא ש„אלו שלשת השבטים שהיו סמוכים למשה ואהרן נעשו גדולים בתורה".

ואולי יש לומר, שגם לשיטת רש"י יש מעלה בשכינות לטוב לגבי שכינות לרע (דמרובה מדה טובה כו')[49], שלכן ה־שכינות דדגל מחנה יהודה למשה ואהרן

(ראש הדגל) לגבי החונים עליו, וזהו הדיוק והשינוי בהפסוקים (שהובאו ברש"י), דבנוגע ליהודה הביא רש"י „יהודה מחוקקי" דקאי על כל השבט (כדלקמן שם): ביששכר מביא רק „ומבני יששכר יודעי בינה וגו' מאתיים ראשי סנהדראות**", שהדיוק „ומבני", „מאתיים" — היינו שחלק מהשבט היו יודעי בינה, ראשי סנהדראות, ופשיטא בנוגע לזבולון שמביא „מושכים בשבט סופר", שנוסף ע"ז שאינו ענין של כל השבט, רק שיש בני תורה מזבולון (שבזה שווה ליששכר), הרי גם אופן לימודם הוא רק באופן ד„שבט סופר", סופרים, ולא ראשי סנהדראות כבי־ששכר.

43) ראה שמות ב, יג־יד ובפרש"י. שם ה, כ ובפרש"י. בשלח טז, כ ובפרש"י.

שהעיקר, כמובן, היא השכינות למשה שהי' עוסק בתורה, שמצד זה „נעשו גדולים בתורה". ולהעיר שבתנחומא באבער וילי"ש כאן מסיים „על שהיו שכיני תורה נעשו כולם כו'". ועד"ז במדרשים בפ' קרח (הנ"ל הערה 11) „על שהיו סמוכין לתורה כו'".

**) ובתנחומא מביא לפנ"ז מהכתוב „ראשיהם מאתיים", ומוסיף (מהכתוב) „וכל אחיהם על פיהם" — „היו מסכימים הלכה על פיהם". וראה גם תנחומא באבער וילי"ש שם (בשינוי קצת).

44) ראה פרש"י קרח יז, ג.

45) ויחי מט, יו"ד.

46) דה"א יב, לב.

47) שופטים ה, יד.

48) סוטה יא, א. וש"נ. רש"י תשא לד, ז. ועוד. וכפרש"י סוף סוכה לענייננו „טוב לצדיק טוב לשכנו".

49) ראה לקמן הערה 54.

פעלה לא רק על שבט יהודה ראש המחנה – הסמוך לו (ע"ד פעולת בני קהת על דגל ראובן לבד כנ"ל), אלא גם על יששכר וזבולון החונים על דגל מחנה יהודה.

ויש להוסיף, שענין זה מודגש בהשינוי בפרש"י בהראי' בנוגע ליהודה ש"נעשו גדולים בתורה" – שמביא פסוק מכתובים "שנאמר[50] יהודה מחוקקי"[51], דלא כבתנחומא שמביא "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו"[52], הנאמר (א) בחומש, ו(ב) לפני פרשתנו – כי [נוסף לכך שרש"י מביא כתוב שבו מפורש שכן הי' בפועל, ולא הכתוב בחומש שבו רק הבטחה והברכה ש"לא יסור", הרי] בהפסוק בחומש לא מפורש שזהו בכל שבט יהודה, ד"לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו" פירושו שהיו בהם "ראשי גליות שבבבל" ו"נשיאי א"י"[53], ואילו בפסוק "יהודה מחוקקי" ה"ז שמו של השבט כולו, ומזה מובן שזוהי תכונתו של כל שבט יהודה. ולכן שינה רש"י והביא כתוב זה, להדגיש, ששכינות פועלת ומשנה מהותו של השכן[54].

וי"ל שזהו גם דיוק הלשון בפרש"י "טוב לצדיק טוב לשכנו", ולא "אשרי לצדיק ואשרי לשכינו" (כבתנחומא), כי לשון "אשרי" (מלשון אושר או מלשון[55] שבח) יתכן[56] גם כאשר מקבל השפעת שכר על ידי הצדיק או שנשפע מהנהגת הצדיק, משא"כ הלשון "טוב" כולל גם הפי' שינוי במהותו וגדרו שנעשה "טוב".

ח. ויש להוסיף בזה ע"ד הרמז וה־דרוש:

השייכות דב' ענינים אלו ד"טוב לצדיק טוב לשכינו" ו"אוי לרשע ואוי לשכינו" שבפרשתנו, הוא לא רק מצד גדר ענין השכינות, אלא (גם) מצד תוכנם וענינם המדובר בהם: הדרך להנצל ולה־פטר מלהמשך במחלוקת[57] ("אוי לרשע"), הוא ע"י העסק בתורה ("טוב לצדיק כו'"). וכן לאידך, כדי שהעסק בתורה יהי' כדבעי, ועד שהעוסקים יהיו "גדו־

---

50) תהלים ס, ט. שם קח, ט.

51) וכ"ה בבמדב"ר פי"ח, תנחומא (ות"ב) וילש"י קרח שם.

52) פסוק זה הובא גם בבמדב"ר (פ"ג) ותנחומא באבער פרשתנו שם. וביל"ש פרשתנו שם הובאו שני הפסוקים.

53) פרש"י ויחי שם.

54) וי"ל שלרש"י ההוספה היא לא רק בכמות, ששכינות לטוב פועלת על כל השבט (ולא כשכינות לרע, שפועלת רק על מספר מועט), אלא גם שינוי באיכות: בשכינות לרע ("אוי לרשע אוי לשכינו") אף שהיא פעולה פנימית, עיקרה היא בנוגע להנהגת השכן, משא"כ בצד הטוב ה"ז נעשה מהותו וטבעו של השכן, ולכן פועל על כל השבט ונקבע כשמו של כל השבט.

ועפ"ז ההוספה ברש"י על התנחומא היא לא רק ב"אוי לרשע אוי לשכינו" (שלרש"י היא פעולה פנימית, ולהתנחומא – רק פעולה חיצונית בשייכות לעונש כו'), אלא גם באופן פעולה הפנימית דשכינות לצדיק ("טוב לצדיק טוב לשכינו"), שאינו דומה הא דמדה טובה מרובה כו' לפי פרש"י (לגבי שייכות פנימית ד"אוי לרשע כו'") למרובה מדה טובה שבתנחומא (לגבי שייכות חיצונית ד"אוי לרשע כו'").

55) ראה ת"א ויצא (ל, יג) "תושבחתא".

56) אף שאפשר שקאי גם על אושר וטוב של עצמו, ע"ד "אשרי האיש" שבריש ספר תהלים (ראה מפרשים שם). וראה ת"א דברים (לג, כט) "אשריך ישראל – טובך ישראל".

57) וזוהי גם השייכות לענין הנגעים – נגעי בתים (כנ"ל בפנים ס"ד) – המקור שבו נאמר "אוי לרשע אוי לשכינו" בהלכה – כי נגעי בתים נאים על ה"ר וצרות עין (ראה ערכין טז, א. תו"כ מצורע יד, לה. תוספתא נגעים פ"ו, ו. רמב"ם סוף הל' טומאת צרעת. פרש"י סוף סוכה הנ"ל. מפרשי המשנה נגעים פי"ב מ"ה) – הפירוד ומחלוקת שבין אדם לחבירו.

לים בתורה", והיינו שיתאחדו עם ה־תורה, הוא דוקא כאשר מתרחקים מ־מחלוקת עד קצה האחרון.

וי"ל שזוהי ג"כ מטעמי השייכות דפ' במדבר לחג השבועות, ד„לעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת"[58], דכמו שבפ' זו מבוארים ב' ענינים הנ"ל, עד"ז הוא בהענין דמ"ת:

מבואר בחז"ל בנוגע למ"ת „כל התו־רה ניתנה לעשות שלום בעולם"[59], והיינו לפעול שלום ואחדות במקום שאפשר להיות מחלוקת ופירוד; ולאידך, הסיבה לנתינת התורה היא כמ"ש[60] „ויחן שם ישראל נגד ההר" (שהי' בר"ח סיון), ו־ארז"ל[61] דכאן „השוו לב אחד", ועי"ז נעשו ישראל ראויים לקבלת התורה, וכמפורש בחז"ל[62] „בזמן שבאו לסיני חנו חני' אחת ויחן כו' אמר הקב"ה הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חני' אחת, הרי השעה ש־אתן להם את תורתי".

ושניהם ביחד, ביטול המחלוקת ו־הגדלות בתורה, באים ע"י שכינות ל־צדיק, „טוב לצדיק טוב לשכינו",

כי עסק התורה של צדיק הוא באופן של שלום ואחדות[63], ובפרט לימוד ה־תורה לשמה, תורה כמו שהיא קשורה ומחוברת עם נותן התורה[64], ולכן ע"י השכינות לצדיק ולימוד תורתו, ה"ז פועל שלום ואחדות בכאו"א,

ועד שזוכים לשלום האמיתי שיהי' בביאת משיח[65], שילמד תורה את כל העם כולו[66] באופן של אחדות, „ובאותו הזמן לא יהי' שם כו' ולא קנאה ותח־רות"[67], גם לא קנאה ותחרות דקדושה[68], „כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[69].

(משיחות ש"פ במדבר תשל"ה, תשמ"ג, תשד"מ; ו' תשרי תשכ"ח)

---

58) שו"ע (וכ"ה בטור) או"ח סתכ"ח ס"ד. ועד"ז ברמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב: המנהג הפשוט שיהו קוראין כו'.

59) ל' הרמב"ם סוף הל' חנוכה.

60) יתרו יט, ב.

61) מכילתא עה"פ. וראה גם רש"י עה"פ. מקומות שבהערה הבאה. וראה בארוכה לקו"ש חכ"א שיחה א' וב' לפ' יתרו.

62) דרך ארץ זוטא פרק השלום. וראה גם ויק"ר פ"ט, ט. פתיחתא דאיכ"ר כ. תנחומא (באבער) יתרו ט. ועוד.

63) וראה לקו"ש חכ"א שם (ע' 112 ואילך).

64) ע"ד שנאמר בדוד שהי' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה (ס' הבהיר סנ"ח (סקצ"ו) [ושם, „כי כל שעה שאדם לומד תורה לשמה התורה של מעלה מתחברת להקב"ה"], הובא בלקו"ת שלח נא, א. סה"מ תש"ה ע' 123. ובכ"מ. וכ"ה בזח"ג רכב, ב. ועוד), ומזה שאומרים זה על דוד במיוחד מובן שהו"ע נעלה ביותר. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קנה־ו. ושו"נ.

65) וראה גם ד"א זוטא שם (ועד"ז בויק"ר שם ספ"ט) שבשעה שמלך המשיח נגלה לישראל אינו פותח אלא בשלום.

66) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א־ב. וראה שער האמונה פנ"ו.

67) רמב"ם סוף הל' מלכים.

68) ראה „הדרן" על הרמב"ם בסה"ש תשמ"ט ח"א ע' 154 ובהערות שם.

69) ישעי' יא, ט. רמב"ם שם.